

Видавнича діяльність його наукового осередку припинилась. Хоча в учасників назбиралось чимало наукових досліджень, взяти б хоча матеріали які гуртківці підготували до вшанування тисячоліття з дня смерті Володимира Святого – 1915 року. Готувався цілий збірник для публікації статей присвяченій цій тематичі: "освещающих эпоху принятия христианства" [7, с. 205]. Н. Полонська також підготувала відповідну працю до друку: "К вопросу о христианстве на Руси до Владимира" [13, с. 34-80], але надрукувати цю роботу дослідниці вдалось значно пізніше, оскільки через брак коштів запланований збірник так і не вийшов. Більшість подальших робіт гуртківців так і залишились не надрукованими.

З початком революційних подій діяльність історико-етнографічного гуртка значно занепадає. Негативно відбилися на ньому і особисті неприємності М. В. Довнар-Запольського 1917 року. В кінці 1919 року вчений покидає Київ і його гурток фактично припиняє свою діяльність, а його окремі учні продовжили свої дослідження в тому ж напрямку, але використовуючи дещо іншу методологію, серед їх опинилась і Н. Полонська.

Підсумовуючи вище викладене вважаємо за необхідне зазначити, що з 1909 р. Наталія Дмитрівна розпочала свою активну наукову діяльність під керівництвом Митрофана Вікторовича Довнар-Запольського. Як член історико-етнографічного гуртка, вона навчилась розшукувати та опрацювати архівні матеріали, виголошувати написані реферати, підготовлювати матеріали до друку, аналізувати роботи своїх колег, дискутувати, критично мислити. Потрібно відмітити головне – що працюючи з М.В. Довнар-Запольським Н. Полонська розвивалась в руслі російської історії. Підтвердженням цього безперечного факту є її перші наукові роботи, які розглянуті та проаналізовані в статті.

1. Верба І.В. Життя і творчість Н. Полонської-Василенко (1884-1973). / І.В. Верба. – Ніжин: Аспект-поліграф, 2008. 2. ДА м. Києва, ф. 16.
3. Довнар-Запольский М. В. Исторический процесс русского народа в русской историографии / М. В. Довнар-Запольский // Русская мысль. – 1902. – Книга III. 4. Карпуть Д.О. Діяльність Київської історико-економічної школи М. В. Довнар-Запольського (1901-1919): дис. канд. істор. наук: 07.00.06. / Карпуть Дмитро Олександрович. – К., 2008.
5. Костомаров Н.И. Очерк домашней жизни великорусского народа / Н.И. Костомаров. – 1858. 6. Михальченко С.И. М.В. Довнар-Запольский: историк и общественный деятель. / С.И. Михальченко // Вопросы истории. – 1993. – № 6. – С. 164. 7. Оглоблин О. Буржуазна історична школа Довнар-Запольського / О. Оглоблин // Записки Історико-археологічного інституту. – 1934. – № 1. 8. Одно из культурных начинаний Вольного-Экономического общества (Садоводство и виноделие в Тавриде в конце XVIII ст.) / Н. Д. Полонская // Изв. Таврич. арх. комиссии – Симферополь, 1914. – Т. 54. 9. Отчет о деятельности Историко-Этнографического Кружка при Университете Св. Владимира за 1911/1912 учебный год // Университетские Известия. – 1914. – № 10. 10. Полонская Н.Д. Великий Новгород и ХУ археологический съезд / Н. Д. Полонская – К., 1912. 11. Полонская-Василенко Н. Даунар-Запольські. Зацемкі до біографії / Н. Полонская-Василенко // 3 гісторыяў на вы. Артыкулы дакументы успамыны. – Мінск, 1994. – Вып. 3. 12. Полонская Н.Д. Городское и сельское население / Н. Д. Полонская // Русская история в очерках и статьях. – 1910. – Ч. I. 13. Полонская Н.Д. К вопросу о христианстве на Руси до Владимира / Н. Д. Полонская // Журнал народного просвещения. – 1917. – Ч. LXXI. 14. Полонская Н.Д. Происхождение и состав Русской правды / Н. Д. Полонская // Русская история в очерках и статьях. – 1910. – Ч. I. 15. Полонская Н.Д. Страничка из истории кабацкого дела XVII века / Н.Д. Полонская // Юбилейный сборник историко-этнографического кружка при университете св. Владимира. – К., 1914. 16. Полонская Н.Д. Степняки / Н. Д. Полонская // Русская история в очерках и статьях. – 1910. – Ч. I. 17. Полонская Н.Д. Черты быта крепостных крестьян по данным вотчинного архива кн. Куракиных и г. Чичериных. / Н. Д. Полонская. – М., 1910. 18. Рудаков В. Е. Пятнадцатый археологический съезд в Новгороде / В. Е. Рудаков // Исторический вестник. – СПб., 1911. – № 9. 19. Ульяновский В. И. Наталія Полонська-Василенко-Моргун: сторінками життєпису / Василь Ульяновський // Полонська-Василенко Н. Історія України: В 2-х т. – К: Либідь, 1995. – Т. 1. 20. ЦДІА України у м. Києві, ф. 707, оп. 81, спр. 20, арк. 1-7. 21. Юбилейный сборник историко-этнографического кружка при университете св. Владимира. – К., 1914.

Надійшла до редколегії 27.01.10

О. Пагіря, асп.

ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ УПА-"ЗАХІД" ТА 1-ОЮ УГОРСЬКОЮ АРМІЄЮ НА ТЕРИТОРІЇ ГАЛИЧИНИ У БЕРЕЗНІ-СЕРПНІ 1944 РОКУ

В статті досліджено питання військової конфронтації між УПА та 1-ою армією на території Галичини у березні-серпні 1944 р. Простежується вплив фактору збройного протистояння на відносини між двома арміями на завершальному етапі Другої світової війни. Встановлено, що бої УПА проти угорської армії стали одним із напрямків боротьби українських повстанців проти окупаційних військ на території України.

In article author investigates the problem of military confrontation between Ukrainian Insurgent Army (UPA) and the 1st Hungarian army on the territory of Galychyna in March-August 1944. Traced the influence of factor of armed confrontation on the relationships between two armies on the conclusive stage of the Second World War. Ascertained that combats of UPA against the Hungarian army were one of the direction of fighting of Ukrainian insurgents against all occupational troops on the territory of Ukraine.

Бойова активність Української повстанської армії (УПА) у роки Другої світової війни не достатньо вивчена у вітчизняній історіографії. Якщо антипольський, антирадянський та антинімецький напрямки боротьби українських повстанців в достатній мірі вже висвітлені в науковій літературі, то бої УПА на антиугорському фронті досліджені не достатньо. Частіше за все дослідники розглядають дану проблему в контексті антинімецької збройної боротьби українського націоналістичного підпілля в роки Другої світової війни. Однак більш глибокий аналіз відносин між УПА та угорською армією на території України у 1943-1944 рр. дає підстави виокремити даний аспект проблеми в окремий, цілком самостійний блок питань.

Відносини між УПА та угорською армією у зазначений період часто змінювалось під впливом подій Другої світової війни. Застосовуючи тактику двофронтової боротьби, яка передбачала концентрацію зусиль українського визвольного руху на боротьбі проти двох тоталітарних систем – нацистської Німеччини та більшовиць-

кого СРСР, провід Організації українських націоналістів (ОУН) та командування УПА у другій половині 1943 – на початку 1944 рр. провели на території Волині та південного Полісся серію переговорів з командуванням угорських окупаційних військ, а згодом і угорським генеральним штабом у Будапешті, щодо припинення стану боротьби, досягнення нейтралітету і ненападу у відносинах між двома сторонами, співпраці на антибільшовицькій основі. Характер досягнутих домовленостей мав також яскраво виражену антинімецьку складову [14, с. 86-115]. Однак поряд із випадками переговорів та співпраці у 1943-1944 рр. у відносинах між УПА та угорськими збройними силами часто була присутня конфліктна сторона. Її існування пояснювалось неможливістю досягнення реалізації таємної усної угоди між відділами УПА та підрозділами угорських окупаційних військ на практиці. Обидві сторони виявились не до кінця послідовними і наполегливими у досягненні стану нейтралітету і ненападу. Вирішальним фактором, який впливав на відносини між українським націоналістичним підпіллям та

угорськими військами у Західній Україні, було німецьке командування, яке часто залучало угорських гонведів до проведення антиповстанських і пацифікаційних операцій, реквізиції продовольства та фуражу в українських селах, що викликало зворотну реакцію з боку відділів УПА. В даному дослідженні автор зробив спробу, спираючись на доступну джерельну базу, систематизувати інформацію про бої між УПА та угорськими військами на території Галичини у березні-серпні 1944 р. і простежити яким чином фактор протистояння впливав на подальші відносини між УПА та угорською армією.

Після окупації німецькими військами території Угорщини 18-19 березня 1944 р. на німецько-радянський фронт під тиском Берліна була відправлена 1-а угорська армія загальною чисельністю до 245 тис. чол. на чолі з генерал-полковником Геізю Лакатошем. Основні її частини (6-ий, 7-ий, 11-ий угорські корпуси та угорські частини 9-го німецького корпусу) були сконцентровані на території південної Галичини (Долинський, Калушський, Станіславівський, Надвірнянський, Товмачський райони Станіславської області), які разом з іншими німецькими військовими з'єднаннями входили до складу групи армій "Північна Україна". Угорські війська прикривали двохсоткілометрову в ширину лінію німецько-радянського фронту між 1-ю та 8-ю німецькими арміями від Карпат до Дністра у глибину. На цій території угорські війська розпочали активно розбудовувати систему оборонних укріплень навколо великих міст, вздовж великих річок і шосейних доріг в передгір'ї Карпат, готуючись до відбиття чергового радянського наступу [23, р.458-459].

У квітні-травні 1944 р. через ситуацію, що склалася внаслідок німецької окупації Угорщини та встановлення пильного контролю над угорськими частинами з боку командування вермахту, поглиблення співпраці між штабами армій на оперативно-тактичному і стратегічному рівні, спостерігається загострення військово-політичних відносин між угорськими збройними силами та українським націоналістичним підпіллям на терені Галичини, що фактично призвело до ліквідації всіх попередніх домовленостей, досягнутих на Волині у другій половині 1943 р. між Головною Командою (ГК) УПА та угорським окупаційним командуванням щодо ненападу, нейтралітету та військової співпраці. Весною-влітку 1944 р. угорські війська неодноразово залучали німецьким командуванням до проведення антиповстанських операцій та реквізиції продовольства в українського населення на території Прикарпаття.

Під час відступу мадярські частини часто самостійно проводили грабівницькі акції в українських селах. Як зазначалось у звіті з території Станіславщини за квітень 1944 р.: "відношення їх (угорців – О. П.) до населення брутальне, попросту дике, кожного чоловіка підозрюють, що має зв'язок з партизанами, це почали підозрівати аж в тих селах, де з'єдналися з німцями, бо як переходили через Чорний ліс, то були дуже лагідні та просили їдання". Водночас автор звіту відзначав зростання кількості пограбувань з боку угорських військових, посилення репресій проти членів підпільної мережі ОУН(б) та мирного населення [20, арк. 17]. Згідно з інформацією підпілля ОУН Тисьменницького району Станіславщини мадяри вдавались до реквізиції у населення продовольства та коней, а там де зустрічали опір з боку збройних структур українського націоналістичного підпілля, відступали. Так, у селі Вільшаниці 3 члени повітової боївки ОУН вигнали з села невелику групу мадяр із 15-ти чоловік, які так і не встигли пограбувати селян [5, арк. 49]. Інколи угорці вдавались до вкрай жорстоких акцій. 29 березня 1944 р. угорська частина, що вийшла

з Галича спалила с. Пукасівці й убила 18 селян за те, що тут пропало семеро угорських вояків [15, с. 193].

Така ганебна поведінка угорських військ в Галичині призвела до зростання кількості збройних сутичок із українськими повстанськими загонами, які виступили на захист мирного населення. Ще наприкінці березня – на початку квітня 1944 р. збільшується кількість випадків роззброєння відділами УПА та боївками ОУН невеликих груп мадярських гонведів із 7-го угорського окупаційного корпусу, що поспішно відступав перед наступом більшовиків, намагаючись уникати виконання німецьких наказів з прикриття німецько-радянського фронту. В середині березня 1944 р., за даними українського підпілля, невелика група повстанців у кількості 20 осіб роззброїла цілий угорський батальйон на Товмаччині [11, с. 193]. 25 березня 1944 р. боївка ОУН(б) "Залізняка", що нараховувала 13 осіб, роззброїла в с. Фатівці на Коломийщині 24 угорських гонведів, а 27 березня – 30 мадяр у с. Жукове та 12 мадяр у с. Михалків того ж району. 28 березня 1944 р. боївка "Бурлая", що нараховувала 80 осіб, роззброїла в с. Хлібниці Снятинського району 4 угорців [4, арк. 10; 16, с. 39]. 26 березня 1944 р. чота "Коника" роззброїла між селами Старий та Новий Мізунь Долинського району 180 угорських гонведів, які переходили з Угорщини на німецько-радянський фронт [9, 240-241]. Наприкінці березня 1944 р. один з відділів УПА на теренах Коломийщини вдалим нападом провів роззброєння трьох угорських сотень [11, с. 28]. Як зазначав невідомий автор звіту про події на Станіславщині у березні 1944 р. "найбільше зброї можна здобути від мадярів" [5, арк. 50].

Наприкінці березня 1944 р. на шляху Станіславів – Калуш в засідку куреня "Скажені" під командуванням В. Андрусяка ("Різун") потрапили три вантажівки, наповненні німецькими та угорськими військами. Внаслідок короткого бою німці загинули, а угорці здались в полон. З ними повстанці повернулися на місце постійного куреня в с. Завій, де після проведення допиту їх було звільнено [11, с.145]. 5 квітня 1944 р. в лісі між Бондаровом та Мостовою на Станіславщині було роззброєно угорських вояків, що їхали на 4-ох машинах [16, с. 41].

Як зазначав відносно характеру проведених акцій УПА з роззброєння угорських вояків на теренах 4-ої ВО "Говерля" УПА-"Захід" її командир І.Бутковський ("Гуцул"): "як правило, проходили вони без ужиття зброї. Сили проти мадярів уживано хіба тільки тоді, коли вони, відмовляючись скласти зброю добровільно, починали стріляти" [11, с. 32]. За свідченням стрільця відділу "Нечоси" куреня "Гамалії" І.Якимчука, в екстрених ситуаціях мадяри віддавали перевагу тому, щоб краще здатись в полон до повстанців, ніж входити в затяжні бої з відділами УПА [8].

Таким чином, командування УПА змогло успішно скористатись із ситуації на радянсько-німецькому фронті, здобувши при цьому від роззброєних угорських військ велику кількість зброї, амуніції, медикаментів та різного військового майна, що було надзвичайно важливо з огляду на підготовку до довготривалої боротьби в умовах більшовицької окупації.

Під час пересування лінії фронту у квітні 1944 р. на терені дій УПА-"Захід" опинився VI угорський армійський корпус під командуванням генерал-полковника Ференца Форкоша де Кішбарнака, підрозділи і частини якого займали лінію фронту від Делятина до Кутів. Відділи УПА, які перебували в околицях його дислокації, спочатку ставилась нейтрально до угорських військ, проте напади останніх на місцеве населення, проведення арештів теренової мережі ОУН(б) та спалення українських сіл спонукали УПА до активних виступів

проти агресивно налаштованого угорського війська. Протягом трьох місяців – квітня, травня і червня 1944 року в тилу VI угорського корпусу відбувались постійні бої та зіткнення між відділами УПА та військовими структурами повстанського заплілля, з одного боку, й угорськими військами, з іншого. Як зазначав з цього приводу командир 4-ої ВО групи УПА-"Захід" І. Бутковський: "наше ставлення до них (угорців – О.П.) на практиці було обумовлено їхньою лояльною поведінкою супроти наших відділів та цивільного населення. Де мадярські відділи, надуживаючи української гостинності, грабили села, чи йдучи за підшептами ворожих елементів, виступали проти УПА, там зустрічались з нашим рішучим і нещадним ударом" [11, с. 32]. Внаслідок цього на Калущині 11-15 квітня 1944 р. повстанськими силами були розгромлені угорські війська, які палили українські села Копанки і Томашівцець, а оточений угорський підрозділ було взято у полон [11, с. 33].

Зіткнення між УПА та угорцями відбувались також на Долинщині та Надвірнянщині [17, с. 548-549]. Саме в районі Надвірної згідно спогадів І. Бутковського ("Гуцул") запеклі бої між відділами УПА та угорськими військами тривали протягом декількох місяців весни 1944 р. Внаслідок цього мадярським гонведам було завдано значних втрат і вони були змушені змінити своє вороже ставлення до українського населення. У середині квітня 1944 р. внаслідок переговорів між командуванням УПА-"Захід" та 1-ої угорської армії, угорським частинам було надано дозвіл на вільний перехід через територію Чорного лісу, в чому їм допомогли повстанські відділи [11, с. 33].

У квітні 1944 р. мадярські гонведи пограбували село Пилипи на Коломийщині, забравши до Угорщини близько 150 осіб. Проте в горах на конвой здійснив напад відділ УПА, який визволив заарештованих, вбивши мадярських конвоїрів [16, с. 49]. 5 квітня 1944 р. відділ УПА роззброїв 4 вантажівки з угорськими військами в с. Боднарів на Калущині [10, с. 401]. 20 квітня 1944 р. відділи УПА несподіваним нападом вбив угорських гонведів із с. Сивка-Калуська Калущського району, внаслідок чого угорці були змушені відступити до Калуша [22, с. 279].

6 травня 1944 р. угорські війська у кількості 180 чол. напали на села Грабівку та Саджаву, в результаті чого було пограбовано населення, спалено 166 господарств і розстріляно 14 осіб. Під час акції на захист населення виступив самообороний кущовий відділ (СКВ), який після бою змусив угорські війська відступити у напрямку на Богородчани, завдавши втрат у 30 гонведів [19, арк. 24]. 12 травня 1944 р. біля Солотвини розвідувальний відділ УПА несподівано потрапив в угорську засідку, з якої зумів вийти з двома пораненими стрільцями [18, арк. 71].

Весною 1944 р. повстанська сотня під командуванням Л. Гринішака ("Довбуш") здійснила несподіваний напад на німецько-угорський гарнізон у селі Жакля на Долинщині, який систематично при допомозі місцевого польського населення здійснював каральні та грабівницькі акції в навколишніх українських селах. Під час бою було вбито 8 угорців та 3 німці, а сотня мадярів (134 чол.) у повному озброєнні здалась у полон. Втрати УПА склали один вбитий і чотири поранені. Всіх полонених мадярів згодом було відпущено на волю [9, с. 13, 472].

Цікавим джерелом для дослідження історії відносин між УПА-"Захід" та угорською армією на території Галичини в першій половині 1944 р. виступають спогади командира VI дебrecенського корпусу 1-ої угорської армії генерал-полковника Ференца Форкоша де Кішбарнака. За його даними після кількох запеклих сутичок із повстанськими відділами, на початку травня 1944 р. командування корпусу видало спеціальне оголошення до місцевого населення, в якому застерігало українців від

участі в партизанському русі, погрожуючи застосуванням особливої судової процедури проти партизанів і шпигунів через розстріли. На плакатах, які розклеювались угорськими військовими в українських селах вказувалося на те, що "угорська армія воює тільки проти більшовиків, а з чесним цивільним населенням бажає встановити мирні відносини, взаєморозуміння і дух взаємної підтримки" [24, р. 54-55]. Остання теза свідчила не стільки про велику приязнь угорських військових до українського населення Станіславщини, скільки намагалась застерігти українців від здійснення ворожих акцій в мадярському тилу.

Після цього командир корпусу видав для підпорядкованих підрозділів і частин детальні інструкції по боротьбі з партизанським рухом. Документ складався з 7-ми пунктів. Згідно з його положеннями необхідно було переселяти "розпорощених" мешканців у менші частини села, де їх можна було легше відмежувати, перевірити і охороняти. Наказувалося усіх хлопців та чоловіків у віці від 12 років, які знаходились на підконтрольній угорцям території зареєструвати, допитати і тримати на постійному обліку. Третій пункт інструкції передбачав кримінальну відповідальність старости села та присяжних за дотримання порядку і спокою в селі, за перебування в населеному пункті чужих осіб. Також наказувалося арештовувати всіх виявлених партизан. Чоловіче населення сіл повинно було бути мобілізоване в окремі робітничі сотні, які зобов'язані були допомагати угорським гонведам виконувати різні види фортифікаційних робіт. У період часу від 19 години вечора до 7-ої години ранку в селах запроваджувалась комендантська година, порушники якої повинні були піддаватись розстрілу на місці. Узаконювалося проведення масових обшуків по хатах зусиллями особливих патрулів на чолі з мадярськими офіцерами. Сьомий пункт декларував повагу до приватної власності й офіційно забороняв проводити будь-які грабівницькі акції. Однак у випадку виявлення непокори з боку місцевого населення дозволялося забирати худобу та будь-яке інше майно [24, р. 55].

Такі радикальні і жорстокі заходи угорського командування по відношенню до місцевого українського населення були спрямовані на те, щоб уберегти тил корпусу від ворожих антиугорських виступів в умовах ведення важких боїв на німецько-радянському фронті, а також для того, щоб використати місцеве населення для будівництва оборонних укріплень та споруд передньої оборонної лінії "Арпада" – лінії "Хуньяді, що тягнулась вздовж передгір'я Карпат. Окрім цього, слід відзначити, що така жорстка позиція була також обумовлена і тією обставиною, що угорське командування VI корпусу на той момент ще не виділяло із загального середовища партизан окремого українського повстанського руху, вважаючи усіх партизан за більшовиків або їх союзників. З огляду на вкрай загострене відчуття комуністичної загрози, яке існувало в угорців протягом всього міжвоєнного періоду (як результат комуністичного експерименту в Угорщині в 1919 р.) і яке ще більше посилилось в умовах підготовки РСЧА до наступу на територію Угорщини, можна пояснити надмірний радикалізм та жорстокість угорських військових у боротьбі з партизанським рухом на території розташування угорської армії.

З середини травня 1944 р. угорські війська розпочали робити систематичні облави на чоловіче населення Станіславщини з метою набору на військові роботи по будівництву оборонних укріплень [18, арк. 81]. Окрім цього зросла кількість випадків обстрілу угорськими охоронними типовими частинами відділів УПА під час їхнього переходу через залізницю, лінії сполучення та мости.

За даними польського підпілля, наприкінці травня 1944 р. відбувались тривалі бої між угорськими військами та загонами УПА в Долинському та Болехівському районах Станіславської області з використанням першими польової артилерії. Через деякий час конфронтація між УПА та угорською армією поширилась також на Турківський район [25, с. 107, 116].

Найбільших атак з боку загонів УПА зазнала 27-ма трансільванська дивізія, яка завідувала лінією постачання VI угорського корпусу довжиною у 150 км. Будь-які протиповстанські операції й акції дивізії закінчувались безуспішно, незважаючи на створення усіх умов для них та підтримку з боку командування корпусу. Суттєвим фактором, який відіграв значну роль у невдачах угорців під час боротьби з українськими повстанськими силами на Станіславщині стала масова підтримка підпільників з боку українського населення [24, р. 55].

Цікаві відносини в цей час склались між угорськими військами та відділами УПА на території Гуцульщини. Тут сотня "Недобитого" (командир – Юліан Матвіїв) зуміла відбити награвану худобу в одного з угорських підрозділів, який займався грабуванням верховинських сіл. У відповідь на це командування угорської 27-ої дивізії відрядило один батальйон для здійснення відплатної акції проти УПА. Однак українські повстанці змогли випередити гонведів, здійснивши успішну засідку на угорський підрозділ. Більшість угорців були змушені відступити, невелику частину було вбито та поранено, а 100 чол. потрапило в полон. Після цього на постій розташування сотні "Недобитого" прибули сотні "Боевіра" та "Перебийноса", які планували взяти спільну участь в обороні проти чергового угорського наступу. Однак, усвідомивши загрозу зазнати великих втрат від збройних зіткнень з українськими повстанськими силами на Гуцульщині, угорське командування дивізії вирішило піти на мирні переговори з УПА. До місця розташування згаданих відділів УПА була відправлена мирна військова делегація у складі двох офіцерів. Однак командир "Недобитий" спочатку не дав санкції на проведення переговорів з угорськими старшинами, не маючи на це офіційних повноважень від окружного проводу ОУН(б). Лише після встановлення зв'язку з проводом ОУН було вирішено досягнути локальної домовленості з угорськими військами на території Верховини. Для проведення переговорів з мадярським полковником був відправлений підполковник УГА Ф.Стефанович ("Кропива") у супроводі почоту старшин УПА.

Під час переговорів, які проводились німецькою мовою, було досягнуто домовленості про те, що угорські війська припинять будь-які збройні та реквізиторні акції супроти повстанців та українського мирного населення, а також передадуть для УПА в якості компенсації за вчинені ворожі дії значну кількість продовольства, зброї та амуніції. У свою чергу, повстанці мали повернути всіх угорських полонених, захоплених під час засідки на мадярський батальйон.

Одразу після переговорів згідно з розпорядженнями угорського полковника з місця розташування угорської 27-ої дивізії до повстанських становищ стали надходити вантажівки з військовим майном та продовольством. Після цього українські повстанці відпустили угорських полонених. Внаслідок досягнутої домовленості на території Верховини на певний час встановились нейтральні відносини між УПА та угорськими військами [1, с. 133-137].

На початку липня 1944 р. на дорозі Косів-Жаб'є старшинська школа "Грегіт" у повному складі на чолі з поручиком А. Максименком ("Степовий") здійснила засідку на відступаючий під натиском Червоної Армії угорський підрозділ, що налічував 200 осіб. В результаті вдало

спланованої акції вся угорська сотня здалась в полон до повстанців. Після проведення роззброєння та реквізиції всього захопленого військового майна угорці були відпущені на волю [1, с.143-144]. В першій половині липня 1944 р. сотня під командуванням Л.Гринішака ("Довбуш") роззброїла 300 угорських гонведів між селами Сливки і Ясень [12, с. 37-38].

Кульмінацією зіткнень між УПА та угорською армією в липні 1944 р. стала участь угорського полку зі Сколого у спільному з німцями наступі на позиції куреня УПА "Скажені" під командуванням В. Андрусяка ("Різун") на горі Лопата на території Долинщини 8 липня 1944 р. В результаті двох безуспішних атак угорські війська були обстріляні артилерійським вогнем з боку повстанських позицій і були змушені відступити. Під час бою ефективно спрацював договір про ненапад між угорською армією та УПА. В результаті досягнення попередньої таємної домовленості між обома сторонами, угорське командування полку зобов'язалось відступати в неладі відразу після того, як їх буде обстріляно безпечним гарматним вогнем з повстанських позицій [2, с. 160-161; 11, с.54-55].

В липні 1944 р. під час відступу угорських військ спостерігались випадки грабування українських сіл. У відповідь відділи УПА вдарили по обозах і тилах угорських військ. При цьому було здобуто велику кількість зброї, військового майна, обмундирування та медикаментів, а також роззброєно декілька угорських підрозділів [13, арк. 59]. Так, 24 липня 1944 р. між селами Тур'я і Жданна відділ УПА "Благого" роззброїв сотню угорців. 24 липня 1944 р. у відповідь на акти спалення села Угринова та його пограбування, сотня "Гамалії" (командир – Іван Гонта) здійснила напад на угорські війська, відібравши у них усіх заарештованих людей, яких везли в напрямку на Угорщину [21, арк. 32 зв.]. 30 липня 1944 р. в с. Кальне на Долинщині чота сотні УПА під командуванням "Ясьміна" здійснила засідку на дві сотні мадярів, які відступали з фронту, і провела їх роззброєння. Після цього всіх полонених угорців було нагородовано та відправлено разом із зв'язковим ОУН у напрямку на Слободу-Болехівську, з тим, щоб перевести їх в Угорщину [9, с. 477; 16, с.61].

Зберігся досить детальний опис проведення роззброєння угорської сотні в районі села Старий Мізунь на Долинщині зусиллями трьох українських повстанців, випускників старшинської школи "Олені-2" – "Ханенко", "Сливкою" та "Лапайдухом", які за допомогою різноманітних повстанських хитрощів і застосування засобів маскування змогли ввести в оману командування цілої угорської сотні, яка самовільно покинула лінію фронту і дезертирувала в сторону Угорщини без відома німецького командування. В результаті проведення вдалої акції було захоплено в полон 184 гонведи та велика кількість зброї й амуніції, яка стала надійною базою для формування цілого повстанського куреня. Всіх полонених угорців вояки УПА відпустили на волю [7, с.256-260].

В другій половині липня 1944 р. під час очищення від залишок загону червоних партизан М. Шукаєва у Майданських лісах на Станіславщині один з відділів УПА, що перебував в околицях Зубриця-Головсько, зазнав несподіваного нападу з боку угорських військ. Відбивши напад, повстанський відділ завдяки успішно проведеному обхідному маневру зумів оточити гонведів і змусив їх скласти зброю. Все військово спорядження угорців було конфісковано, а роззброєних мадярських вояків було відпущено [16, с. 61; 11, с.40]. У деяких випадках угорські підрозділи, які потрапляли в оточення частин ЧА, самі погоджувались передавати зброю та амуніцію для відділів УПА, за що отримували в допомогу місцевих провідників, які виводили їх безпечними

шляхами з оточення через гори на територію Угорщини [13, арк. 59]. 1 серпня 1944 р. в с. Витвиця Долинського району українські повстанці провели роззброєння угорських військ, які перебували в селі [9, С.101].

На початку серпня 1944 р. курінь "Скажені" під командуванням В.Андрусяка ("Різуна") роззброїв 220 мадярів. Під час проведення цієї акції було вбито 2-ох і поранено 7 угорців, без втрат з боку повстанців [16, с. 69; 11, с. 130]. 15 серпня 1944 р. дійшло до сутичок між повстанським відділом та угорськими військами в околиці с. Жаб'є на Гуцульщині, де останні масово грабували місцеве населення. Внаслідок бою загинуло 32 мадярів, в тому числі 3 офіцери. Повстанські втрати нараховували 1-го вбитого та 1-го пораненого [3, арк. 14]. В середині серпня 1944 р. сотня "Журавлі" зробила засідку на шляху поблизу с. Перегінське Рожнятівського району, внаслідок чого було оточено цілу автоколонну угорських гонведів, яких після роззброєння було відпущено на волю [9, с. 308]. 22 серпня 1944 р. українські повстанці спробували роззброїти групу угорських вояків у селі Ялинкувата Сколівського району Львівської області. Однак гонведи вчинили збройний опір і зав'язали бій, внаслідок чого повстанці змушені були відступити [6, с. 115].

Підсумовуючи, можна зазначити, що бої відділів УПА-"Захід" проти частин і підрозділів 1-ої угорської армії на терені Галичини у березні-серпні 1944 р. були одним із напрямків боротьби УПА проти окупаційних військ на території України. Головний вектор протистояння відділів УПА з угорськими військами був спрямований на захист мирного населення від жорстоких грабіжницьких та пацифікаційних акцій угорської армії в українських селах. Саме виступи українських повстанців на захист українського населення на території південної Галичини та проведення успішних боїв з угорськими військами змушували останніх рахуватись з інтересами українського визвольного руху в регіоні та йти на переговори з командуванням УПА з метою укладення угоди про ненапад і нейтралітет. Фактор збройного протистояння протягом всього досліджуваного періоду впливав на відносини між двома

арміями і змушував їх йти на тактичні переговори для досягнення угод локального масштабу.

1. Андрусак М. Брати грому. Художньо-публіцистична повість. – Коломия, 2002. 2. Андрусак М. Нарис історії Бойківщини // Бойківщина. Середня частина Карпат. – Філадельфія-Нью-Йорк, 1980. 3. "Із дій УПА в Галичині". – Архів Центру досліджень визвольного руху у Львові (архів ЦДВР). 4. "Збройна боротьба українського народу проти окупантів. (Вістки з українських земель за час від січня до серпня 1944 р.)" – Архів ЦДВР, ф. 7, т.5. 5. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ). – Ф.13. – Спр. 376. – Т. 56. 6. Денищук О. Боротьба УПА проти німецьких окупантів в 2 томах. Т.2.: Галичина та Східна Україна. – Рівне, 2008. 7. Загоруйко Р. Повернення із справжнього пекла. – Дрогобищина, 1996. 8. Записав О. Пагіря 12.07.2008 р. в м. Моршин Стрийського району Львівської області, від Івана Якимчука, 1924 р. н. – Зберігається в приватному архіві О. Пагіря. 9. Нескорена Долинщина. Літопис визвольних змагань. Мартирологи, біографії, спогади, документи, фотографії. Упор. М. Борис. – Івано-Франківськ, 2002. 10. Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади. Книга 2. – Львів, 1997. 11. Літопис УПА. Т. 19. Група УПА "Говерля". Книга друга: спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. – Торонто-Львів, 1992-1993. 12. Панівник П. Штрихи переболеного // "Грім" – полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали. / Упорядник Роман Грицьків. Літопис УПА. Серія "Події і люди". Книга 5. – Торонто-Львів, 2008. 13. Чижевський В. ("Демид"). Організація військової праці ОУН // Архів ЦДВР. 14. Пагіря О. Переговори між УПА й Угорською армією в 1943-1945 рр. // Визвольний шлях. – Кн. 6. – 2006. 15. Струтинський Я. ("Яспар"). Сотник Андрій Кисіль-Дольницький ("Голубенко") // Літопис УПА, Т. 26. – Торонто-Львів, 2001. 16. УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942-1950 рр. (Бойові дії УПА). Частина II. – Б.д., 1960. 17. Шанковський Л. Українська Повстанча Армія // Історія Українського війська 1917-1995. – Львів, 1996. 18. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр.132. 19. "Інформації та вісті з території Станіславської області". 2.10.1943 р. – 24.08.1944 р. – ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр. 133. 20. "Політичні звіти та інші відомості з районів". 17.10.1943 р. – 30.01.1945 р. – ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр.137. 21. "Спогади і щоденник оунівців". 10.12.1943 р. – 17.09.1944 р. – ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 2, спр. 16. 22. Motyka G. *Ukrainska partyzantka 1942-1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstanczej Armii; Institut Studiów Politycznych PAN/Grzegorz Motyka.* – Warszawa, 2006/ 23. Szabó P. *Hungarian soldiers in World War II: 1941-1945 // A Millennium of Hungarian military history.* Edited by László Vesprémy and Béla K. Király. Translated by Eleonóra Arató. – New York, 2002. 24. "The Peter J. Potichnyj Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine" (Toronto). – Box. 207. – Number 17. 25. *Ziemię wschodnie. Meldunki tygodniowe Sekcji Wschodniej Departamentu Informacji I Prasy Delegatury Rządu RP na Kraj: kwiecień-lipiec 1944 r. Wstęp, wybór i opracowanie.* Mieczysław Adamczyk, Janusz Gmitruk, Adam Kosecki. – Warszawa-Pułusk-Kiele, 2006.

Надійшла до редколегії 27.01.10

Р. Панасюк, асп.

ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ КОАЛІЦІЙНОГО КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ (1918 р.)

У статті проаналізовано позиції Українського Національного Союзу, гетьмана П.Скоропадського та німецького військового командування щодо формування нового коаліційного уряду. Досліджено хід переговорів та діяльність оновленого кабінету міністрів.

Positions of Ukrainian National Unity, hetman P.Skoropadskogo and German military command are analyzed in the article, in relation to setting up a new coalition government, investigation motion of negotiations and activity of the renewed cabinet.

Розбудова демократичної, правої держави неможлива без ґрунтовного вивчення та критичного аналізу попереднього досвіду державотворення. Особлива увага при формуванні системи державного управління приділяється центральним органам виконавчої влади, які здійснюють виконавчу та розпорядчу функції, практичне виконання нормативних актів держави. В період існування Української Держави, саме проблемі формування і діяльності уряду та ряду урядових міністерств приділялась особлива увага як гетьманом П.Скоропадським так і опозиційним Українським Національним Союзом.

Практично відразу після державного перевороту було сформовано уряд – Раду міністрів. Внаслідок деєстабілізації ситуації в країні та військово-політичної катастрофи, що спіткала держави Четверного союзу, становище гетьмана значного погіршилось, тому було сформовано коаліційний уряд, до якого увійшли представники опозиційного Українського Національного Союзу

(далі УНС). Але пропрацювавши декілька тижнів коаліційний уряд був відправлений у відставку. Проблеми створення та нетривалої діяльності коаліційного уряду присвячена дана стаття.

Мета дослідження полягає у об'єктивному аналізі передумов формування коаліційного кабінету міністрів та дослідженні його діяльності.

Об'єктом дослідження є позиції сторін під час підготовки та проведення переговорів, щодо формування коаліційного кабінету міністрів.

Українська Держава, як і Українська революція загалом, є предметом наукових пошуків у багатьох істориків. Найбільший внесок у дослідження цього періоду зроблено сучасною українською історіографією. Видано ряд узагальнюючих праць по даному періоду [15, 16]. В останні роки намітилась тенденція до вивчення історії тогочасних українських партій [5, 29]. В них розглядається діяльність українських партій, що перебували в опозиції до влади